

Συνείθιζον οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι νὰ ὑπόσχωνται πρὸς τοῖς ἄλλοις μεθ' ὅρκου ὁπόταν ἐξεστράτευον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦτο· « Καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων καὶ καταβλήθέντων ὑπὸ τῶν βερβάρων οὐδὲν ἀνικοδομήσω παντάπασιν, ἀλλ' ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγενομένοις ἔασω καταλείπεσθαι τῆς τῶν βερβάρων ἀσθελείας. »

Ὡς τοιοῦτόν τι ὑπόμνημα καταχωρίζομεν ἐν ταῦθα τὸ ὁμοίωμα Ἀρχοντος Ἀθηναίου, ὡς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκαλοῦντο, φέροντος τὸ ἐνδύμα τῆς δουλείας. Ὅσῳ καὶ ἂν μακρυνθῶμεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν πρέπει πώποτε νὰ λησμονήσωμεν αὐτὴν οὔτε ἡμεῖς οὔτε οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν· διότι πώποτε δὲν εἶναι τόσον γλυκεῖα ἡ ἐλευθερία, ὅσον ὅταν συμπαράβalletαι πρὸς τὴν δουλείαν, καὶ μάλιστα δουλείαν τοιαύτην ὅποια ἐκείνη εἰς ἣν ἐστενάξαμεν ἐπὶ τέσσαρας ἐκατονταετηρίδας.

Τὸ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἐνδύμα ὠνομάζετο ἀντερὶ, ἡ μπλωτὴ γούνα, ὁ ἐπενδύτης τζουμπέρι, ἡ ἐρυθρὰ ἡ ἰανθίνη ἀναξυρίς τσαχσῆρι, αἱ προσηρτημένα εἰς αὐτὴν κίτρινοι ἡ μελαναὶ φωλεαὶ οὕτως εἰπεῖν τῶν ποδῶν, μέστια, αἱ ἐμβάδες παπούτσια καὶ ὁ πῖλος καλπάκι. Βάρβαρα ὀνόματα βαρβαροτέρου ἐνδύματος.

ΚΡΙΣΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—ο—

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἄρθρον δι' οὗ κατέκρινε χωρίον τι τοῦ παραρτήματος τῆς Πανδώρας· ἐπεστείλαμεν δὲ ἀμέσως αὐτῇ τὴν ἐπομένην ἀπάντησιν, τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν εὐηρεστήθη νὰ καταχωρίσῃ, ἄχρις ὥρας τοῦλάχιστον, εἰς τὰς στήλας αὐτῆς·

« Κύριε συντάκτα τῆς Ἀθηνᾶς!

« Ἐως οὗ ἀπαντήσω ἑκτανέστερον εἰς τὸ περὶ Πανδώρας ἄρθρον τὸ ἐν τῷ φύλλῳ 2123 τῆς Ἀθηνᾶς, παρακαλῶ νὰ δημοσιεύσετε ὅτι κατακρίνω ἐπίσης μετ' ἀγανακτήσεως τὴν περίοδον τὴν ὅποιαν καὶ ἡμεῖς στηλιτεύετε. Εἰ δὲ καὶ μὴ ζητῶν' ἀποφύγω τὴν εὐθύνην τῆς δημοσιεύσεως τῆς περιόδου ταύτης, καθὼς διευθύνων τὴν Πανδώραν, ὀφείλω ὅμως νὰ εἰπῶ πρὸς δικαιολογίαν μου, μηδέποτε γράψαντος καὶ μηδέποτε πολιτευθέντος ὅπως μεθ' ὑπερβαλλούσης αὐστηρότητος λέγει ἡ Ἀθηνᾶ, ὅτι τὸ ἀξιοκατάκριτον ἐκεῖνο χωρίον ἐδημοσιεύθη ἐν ἀγνοίᾳ μου· διότι ἀναθίς τὴν μετάφρασιν εἰς νέον εὐτυχὴ καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν χρηστοχέθειαν τιμῶ, μετ'

ἡμεῖς δὲ ἐτίμησε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ σύμπας ὁ Ἑλληνικὸς τύπος, δὲν ἐπιθεώρουσιν αὐτήν. Τοιαύτην δὲ ἔχω δόξαν περὶ τῆς χρηστοθείας τοῦ μεταφραστοῦ, ὥστε καὶ σήμερον πιστεύω ὅτι ἐξ ἀπλῆς παραδρομῆς εἶδε τὸ φῶς τὸ χαρὶον ἐκεῖνο. Παρακαλῶ ὅμως νὰ ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἡ μυθιστορία τὴν ὁποῖαν τοσούτω πικρῶς κατακρίνατε, καὶ ἥτις εἶναι ἔργον τοῦ γνωστοτάτου τῆς Γαλλίας συγγραφέως Κ. Προσπέρου Μεριμίου, σκιαγραφεῖ ἤθη καὶ ἔθιμα ἄλλης ἐποχῆς, τῆς τρομερᾶς ἐκείνης καθ' ἣν ἡ ἀκολασία τῆς Γαλλικῆς Αὐλῆς καὶ ἡ κακοθμία τοῦ Γαλλικοῦ κλήρου παρισκίασαν τὴν νύκτα τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου. Αἱ δὲ μυθιστορίαι, ὅπως γράφονται σήμερον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σεμνολόγῳ Ἀγγλίᾳ, εἶδαν ἐντολὴν ἔχουσι τὴν τοιαύτην περιγραφὴν. οὐχὶ κυρίως ἵνα τέρπωσιν, ἀλλ' ἵνα διὰ τῆς τέρψεως ὑποδοχθῶσι τὰς μελέτας τῶν ἐγκυπτόντων εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας, ἥτις διὰ τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς δὲν ἐμυλοχωρεῖ εἰς τοιούτας λεπτομερείας. Ὁμοίαν ἐντολὴν ἔχουσι καὶ τὰ ὑπομνήματα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ πολλάκις ἡ ἱστορία, ἵνα χαρακτηρῇ εὐκρινέστερον ἐποχὴν τινα, ἀναγκάζεται νὰ διαλάβῃ περὶ πραγμάτων ἅτινα ἀποδοκιμαζοῦν ἢ χρηστοῦνται. Τοιαύτας ἀσχημαστίας εὐρίσκομεν, παραδείγματός χάριν, εἰς ὅλας τὰς ἱστορίας τῆς πρώτης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀσχημαστίας αἵτινες δεδιώς δὲν ἐγράφησαν ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπογραμμὸς κοσμιότητος. Ταῦτα δὲ λέγων σκοπὸν δὲν ἔχω νὰ δικαιολογήσω τὴν φράσιν ἐκείνην, ἀλλ' ἵνα παραπονηθῶ διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ ἀρθροῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ νὰ προσθέσω καὶ τοῦτο, ὅτι ἀδίκως ἐπιπίπτει τὸ ἀρθρον ἐπὶ τοῖς ἄλλοις συντάκταις τῆς Πανδώρας· διότι ἡ Ἀθηνᾶ αὐτὴ ἐδημοσίευσε πρό τινων μηνῶν ἐπιστολὴν κηρύττουσαν ὅτι ὑπεύθυνοι εἰσὶ διὰ τὰ ἀρθρα μόνον ἐκεῖνα ὅσα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἰσχυρίως ἐν τινὶ ὑποστημιώσκει τῆς περὶ τῆς Πραγματικῆς τοῦ Κ. Κ. Παπαρρήγοπούλου διατριβῆς, ἀνεγνώριζεν ἡ Ἀθηνᾶ ὅτι διευθυντὴς τῆς Πανδώρας εἶναι ὁ ὑποφαινόμενος.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 8 Ἰουλίου 1856.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐγράψαμεν ἀπαντήσαντες εἰς κύριον ἀρθρον τῆς Ἀθηνᾶς συντεταγμένον μετὰ τοσούτω πεφυρωμένης καὶ ἱερᾶς ἀγκυρακτῆσεως, ὥστε ὅτε ἀνεγνώμεν αὐτὸ ἐνομίσσαμεν ὅτι ἡκούσαμεν τὸν Δημοσθένην καταδεικνύοντα ἀπὸ τῆς Πνυχὸς τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος, ἢ τὸν Κάτωνα ἀγωνιζόμενον ἀπὸ τοῦ βήματος νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς ληθαργίζοντας Ῥωμαίους· *expergiscimini aliquandō, et capessite rempublicam... undique circumventi sumus. Catilina cum exercitu faucibus urget.* Ἐπὶ ἐπτὰ σχεδὸν ἔτη ἐκδίδομεν τὴν Πανδώραν ἐπτακῶσια περίπου φύλλα εἰς μέγα τέταρτον ἐδημοσιεύσαμεν, πολλοὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν λογίων συνεισέφεραν τὸν διανοητικὸν ἔργον τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν, καὶ δὲν εὔρε τί καλὸν ἐν αὐτῇ νὰ ἐπαινέσῃ ὁ συντάκτης τοῦ ἀρθροῦ, ἀλλὰ μόλις ἀνεκάλυψε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου αὐτοῦ ξενικὴν τινα φράσιν ἐπιλήψιμον, καὶ κράζει ἐνθουσιωδῶς *capessite rempublicam*· Προχθές ἐτι μετὰ ζήλου ἀποπνέοντος σέβας πρὸς

τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, ἡσπάσθημεν τὴν χεῖρα καὶ ἀνυμνήσαμεν τὰ στόμα τοῦ καθηγητοῦ, στόμα ἀφ' οὗ ἐρέουσιν χρυσοὶ λόγοι περὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, ἐνῶ ἴσως καὶ ἡ Ἀθηνᾶ αὐτὴ, ἀναγγέλλουσα τὴν πανήγυριν ἔγραψεν ὡς συνήθως, ὅτι ἐξέφωκ ἡ ἑλὼς λόγος κατὰ ληλὼς εἰς τὴν περιστάσιν, καὶ παρεωράθη τὸ θερμὸν ἡμῶν τοῦτο αἶσθημα, ἵνα στηλιτευθῇ φράσις τις ξένη παρεισφρήσασα παρὰ τὰς ῥητάς ἡμῶν ὁδηγίας καὶ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ μεταφραστοῦ· Μακαρία ἡ Ἑλλάς ἂν τὴν ἱερὰν ταύτην ἀγανάκτησιν ἡσθάνετο ὁ ἀρθρογράφος καὶ ὅταν συκοφαντῆται ἡ πατρίς, καὶ ὅταν προσβάλλεται ταύτης ἡ ἀνεξαρτησία, καὶ ὅταν ψεύδῃ καὶ διαβόλαι δι' ἀκολάστου τύπου διαδιδόμενα λυμαινῶνται τῶν ὄντι τὰ χρηστὰ ἦθη καὶ τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὅμως ἐσπεύσαμεν νὰ ὁμολογήσωμεν παρρησία τὸ ἀμάρτημα ἡμῶν, ἐλπίζοντες ὅτι θέλομεν τύχει τῆς συγγνώμης τοῦ ἀρθρογράφου, ὡς ἠθέλομεν τύχει καὶ τῆς συγγνώμης τῆς ἐκκλησίας, διότι ἀμαρτία ἐξομολογουμένη οὐκ ἔστιν ἀμαρτία, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς τῶν πολιτικῶν νόμων, ἀνεγνώριζόντων ὡς ἀμάρτημα τὸ κατὰ προαίρεσιν μόνον πραττόμενον.

Ἄν ὁ κύριος συντάκτης καὶ ἰδιοκτήτης τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο παρών, ἤθελε μὲν, ἂν ἐνόμιζε τοῦτο δέον, παραινέσει ἡμᾶς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιτρέψει τὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ καταχώρισιν ἀρθροῦ τοσούτον ἐμπαθοῦς, καὶ ἄλλον σκοπὸν ἔχοντος ἢ τὸν φαιόμενον. Τότε ἠθέλομεν προθύμως συζητήσει μετ' αὐτοῦ τίνα τῶν ἐν Ἑλλάδι γραφομένων προσβάλλουσι τῇ ἡθῇ. Ἀπόντος ὅμως αὐτοῦ σιωπῶμεν, οὐδὲ θέλομεν νὰ ἄρωμεν λόγον μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, περιελθούσης μάλιστα ἀπέναντι τῆς δικαιοσύνης εἰς θέσιν ἀκροσφαλῆ, ἀφ' ἧς εὐχόμεθα αὐτῇ, χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, νὰ ἐξέλθῃ ἐντίμως.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς κατακριθείσης περικοπῆς, ἧς τὴν περὶ τῆς δημοσιεύσεως εὐθύνην ἀναλαμβάνοντες, ἀναμνησκόμεθα τὸ τοῦ Ἀποστόλου· *ἅπαντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθaroῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμικνῶνται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις* β (*).

Ἐπειδὴ δὲ ἡκούσαμεν καὶ ἄλλους τινὰς κατακρίνοντας τὰς μυθιστορίας, δὲν νομίζομεν ἄκαιρον νὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν. Δὲν θέλομεν ζητήσει νὰ μεταπείσωμεν τοὺς ἐν γένει καὶ τὰς κα-

(*) Πρὸς Τίτον, Κεφ. Α'. § 15. Τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπεκαλέσθη καὶ ὁ γνωστὸς τῆς Θεολογίας διδάκτωρ καὶ κληρικὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας Christopher Wordsworth, ἀπαγγέλλας λόγον ἐν τῷ διευθυνομένῳ ὑπ' αὐτοῦ Γυμνασίῳ τοῦ Harrow. Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ κατέδειξεν ὅτι οὐδὲν κωλύει ἵνα παραδίδωνται, καὶ συνιστῶνται μάλιστα χάριν μελέτης, πρὸς τοὺς μαθητὰς αἱ κωμωδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Ὀραίου αἱ σάτυροι, εἰ καὶ περιέχουσι χωρία πρὸς τὴν σεμνότητα ἀντιβαίνοντα. Ἐπάγει δὲ καὶ τούτο πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιχειρήματα, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Ἁγία Γραφή περιέχει χωρία περιγράφοντα τὰς κακίας τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ὅμως, λέγει, ὀφείλομεν νὰ ἀναγνώσκωμεν αὐτήν.

λάς καὶ τὰς κακὰς καταδικάζοντας· τοιοῦτοι ἀδυσωπῆται δικασταὶ ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην· ἀλλὰ πρὸς τούτους ἀπάντησιν θριαμβικὴν ἔδωκαν ἐν μὲν Ἀγγλίᾳ ὁ Οὐαλτερσκῶτς, καὶ Βούλουερ, καὶ Δίκενς καὶ Δισραέλς, ἐν δὲ Γαλλίᾳ ὁ Σκιμπιέρς, καὶ Βενιαμὴν Κωνστάν καὶ Σατω-βριάν, ἐν Γερμανίᾳ ὁ Βιλάνδος, ὁ Γκέτς καὶ ὁ Οὐάνιερ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Καντοῦ, ὁ Βροφέριος καὶ ὁ Θωμасаῖος, πάντες ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἐπὶ ἐπιστήμῃ, τινὲς δὲ καὶ ἐπὶ πολιτικῇ ἐμπειρίᾳ, μὴ ἀπαξιώσαντες ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον ὑπολαβόντες τῇ κοινωνίᾳ νὰ γράψωσι μυθιστορίας. Πρὸς τοὺς ἀδυσωπῆτους ἐκαίνους δικαστὰς ἔλεγε πέρυσιν ὁ Edouard Laboulaye ταῦτα· «Le roman, que dédaignent les sages, nous semble plus vrai que l'histoire, car il est plus moral. A la différence de l'histoire qui ne connaît des choses que la surface, le roman nous dévoile le drame intérieur qui se passe dans les âmes, et là où l'historien se laisse éblouir par la splendeur du succès, le romancier nous montre la justice triomphant dans la conscience du coupable» (*). Ὡραῖος τινόντι καὶ ἀκριβὲς τῆς μυθιστορίας ὅρισμός· διότι ἂν αὕτη ζωγραφεῖ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀπεχθὴ ὄψιν τὸ ἐγκλημα, τὸ ζωγραφεῖ ἵνα στιγματίσῃ ἐτι ζωηρότερον καὶ καταστήσῃ αὐτὸ βδελυκτὸν καὶ ἀποτρόπαιον.

Ἄλλοι δὲ, καὶ οὗτοι εἰσὶν οἱ πλεῖστοι, ἤττον τῶν πρώτων αὐστηροί, ἀξιοῦσιν ὅτι· «δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἀναγινώσκωνται μυθιστορίαι εἰς τὴν Ἑλλάδα· διότι τὰ Ἑλληνικὰ ἔθνη, χρηστότερα τῶν ἑθῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, φθείρονται ὑπὸ τοιούτων ἀναγνωσμάτων.»

Καὶ εἰ μὲν ἐννοοῦσι τὰς κακὰς μυθιστορίας βεβαίως οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων· πρὸς τούτους ἤθελεν εἶπεῖ ὁ Κοραΐς, οὗτινος τὴν περὶ τῶν ἑθῶν μέριμναν οὐδεὶς ἀμνησθεῖται, ὅτι· «Ἡ ἀνάγνωσις πολλῶν τοῦ εἶδους τούτου συγγραμμάτων καὶ παλαιῶν καὶ νέων, ἀπώλειαν καὶ οὐχὶ ὠφέλειαν δύναται νὰ προσε-νήσῃ· ἀλλ' ὅμως καθὼς τὸν ἡλίθιον ἢ τὸν μαινόμενον, μ' ὅλον ὅτι ἀφ' οὗ αὖτε συγκροτοῦν τὸν ἄνθρωπον ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτοὺς παρὰ τὴν μορφὴν, δὲν ἀποκλείομεν διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸν ὅρισμόν τοῦ ἀνθρώπου, εὐλογον ὡσχύτως φαίνεται ν' ἀφήσωμεν εἰς τὸν ὅρισμόν τοῦ εἶδους καὶ τὰ τοιαῦτα ἀχρεῖα συγγράμματα, ἀρκούμενοι εἰς τὸ νὰ μακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν τοὺς νέους, καθὼς τοὺς

παραγγέλλομεν νὰ μὴ πλησιάζωσι τοὺς μαινομένους» (*).

Περὶ τῶν κακοῦθων ἄρα μυθιστοριῶν οὐδεμίαν διχογνωμίαν ἀποφεύγομεν μὲν αὐτὰς ὡς τοὺς μαινομένους τοῦ Κοραΐ, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν δὲν παραδίδομεν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰς χρησίμους, ὡς δὲν παραδίδομεν εἰς αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα ἑλληνιστὶ βιβλία, διότι μετ' αὐτῶν συνεδημοσιεύθησαν καὶ τὰ βλάσφημα Μυστήρια τῆς Κερφαλονίας (1836), καὶ ἡ μικρὰ Ἀνασκευὴ τῆς συνοδικῆς ἐγκυκλίου Ἀνθίμου τοῦ Σχισματικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (**), οὔτε ὅλας τὰς ἐφημερίδας, διότι μετὰ τῶν φίλων τῆς πατρίδος ἐκδίδονται καὶ ἐχθραὶ αὐτῆς.

Εἰ δὲ ἀπαντοῦσι νὰ προγραφῶσι σύμπασαι ἀδιακρίτως αἱ μυθιστορίαι, καὶ καλὰ καὶ κακὰ, διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα διαφορὰν τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν ἑθῶν, ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἐπιχειρημα δὲν φαίνεται πολλὰ πειστικόν. Ἄν τινόντι ἡ ἐσπερία Εὐρώπη εἶναι μᾶλλον πεπολιτισμένη ἡμῶν· ἂν ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς εἶναι ὁποῖος καὶ ὁ τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁ μόνος ἀληθὴς πολιτισμὸς, νοὸς καὶ ψυχῆς παιδεία· ἂν κατ' ἐξαιρέτον ἡ Ἀγγλία πρωταγωνιστὴ πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν κατὰ τὴν χρηστούθειαν, τότε τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τί καὶ κατὰ τί τὰ ἡμέτερα ἔθνη, ἀφοῦ μάλιστα καὶ χρηστότερα ὑποτίθενται, προσβάλλονται μᾶλλον τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἀγγλικῶν ἑθῶν ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν καλῶν μυθιστοριῶν; διὰ τί καὶ κατὰ τί ὁ Τηλέμαχος, ὁ Ροδινῶν, ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Ριένζης, ὁ Κύνηγος, ἡ Καλύβη τοῦ Μπάμπια-Θωμά (ἐπειδὴ καὶ ταῦτα πάντα εἰσὶ μυθιστορήματα), κατὰ τί καὶ διὰ τί ὁ Αὐθέντης τοῦ Μωῆως τοῦ Κ. Α. Ρ. Ραγκῶν, πατριωτικώτατον ἐπεισῶδιον τῆς ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου τοῦ Η' αἰῶνος, ἡ ὁ Θάνατος Βλέκας τοῦ Κ. Π. Καλλιγᾶ, εὐφροσύνῃ μαστιγῶσις τῶν παρεκτροπῶν τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας καὶ κοινωνίας, φθείρουσι τὰ ἔθνη τῆς Ἑλληνίδος νεολαίας;

Ἴσως, συμφώνως πρὸς τὸν Λαμαρτίνιν καὶ τὸν λοιπὸν τῶν φιλοτούρκων ὄμιλον (**), προτείνουσι καὶ οἱ ἡμέτεροι ψίθυροι ὅτι χρηστότερα τὰ ἔθνη τῶν ἤττον πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ὃ ἐστίν, ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀναπτύσσει μὲν τὸν νοῦν φθείρει δὲ τὴν ψυχὴν. Ἄν τοῦτο ἀληθές, ἐρρέτω ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης πρὸς ὃν ἀδιακρίτως ἀποβλέπομεν· διότι, ὡς καὶ ἐσχάτως ἐλέγομεν μετὰ τοῦ

(*) Ἦτοι· «Ἡ μυθιστορία τὴν ὁποίαν καταπρονοοῦσιν οἱ σοφοί, φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀληθεστέρη τῆς ἱστορίας, διότι εἶναι ἡθικωτέρα. Καὶ ἐνῷ ἡ ἱστορία ἐπιπολαιῶς μόνον ἐξετάζει τὰ πράγματα, ἡ μυθιστορία ἀπ' ἑναντίας ἐμβαθεύει εἰς αὐτὰς τὰς ψυχὰς· ὅπου δὲ ὁ ἱστορικὸς καταπλήσσεται ὑπὸ τῆς λαμπρότητος τῆς ἐπιτυχίας, ἐκεῖ ὁ μυθιστοριογράφος δεικνύει τὴν δικαιοσύνην θριαμβεύουσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἀνόχου» Journal des Débats, 5 Δεκεμβρίου 1835.

(*) Ἠλιοδ. Αἰθιοπ. Τόμ. Α' σελ. 6—7.

(**) Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Α. Ψωλλιάκου καὶ Α. Ρούσσου, 1835.

(***) Πλὴν τοῦ συνταγματάρχου Λήκ, ὅστις ἀφοῦ μετὰ κρίσεως καὶ ἀμεροληψίας ἐσπούδασε τὰ ἔθνη τῶν Τούρκων εἶπε· «To say that the Turks have more honour and honesty than their Christian subjects, is a poor commendation» Travels in Northern Greece. Vol. III. p. 256.

Πλάτωνος: «Πᾶσα τε ἐπιστήμη χωρίζομένη δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς, πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται. »

Ἀλλὰ τοιοῦτος δὲν εἶναι, χάριτι θεῖα, ὁ πολιτισμὸς τῶν κατὰ τὴν Δύσιν λαῶν· διότι ἡ παιδαία χειραγωγεῖ καὶ ἀσφαλεστέραν καθιστάνει τὴν κρίσιν, ὅπως, καίτοι καθιζάνουσα ὡς ἡ μέλισσα, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἰσοκράτης, ἐρ' ἅπαντα τὰ βλαστήματα ἵνα μηδενὸς ἀπείρου ἔχη, συλλέγη μόνον τὰ χρήσιμα. Τοιαύτης δὲ κρίσεως, τοιοῦτου κοινῶς νοῦς βεβαίως εὐμυρεῖ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, εἰ καὶ ἦττον πεπαιδευμένος, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἐναργῶς τὰ ἀπὸ δύο ἐτῶν γινόμενα.

Ἀπολείπεται ἤδη νὰ ἴδωμεν ὅποια αἱ διαδιδόμεναι ἑλληνιστὶ μυθιστορίαι, καὶ τίνες ἐγένοντο αἱ προαιρέσεις, κατὰ τὸν Ἀλικαρνασσία, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ λόγου τῶν διαδιδόντων αὐτάς. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ Πανδώρας, μόνον περὶ τῶν δι' αὐτῆς δημοσιευομένων θέλομεν ὁμιλήσει, ὡς δι' αὐτὰς ἰδίως ὀφείλοντες εὐθύναι.

Πρὸ ἡμῶν μυθιστορίας διέδωκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἰήγης ὁ Φερόαιος, οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους Κούμας καὶ Γεννάδιος, ἕτερος διδάσκαλος ὁ Πίκολος, ὁ ἱατροφιλόσοφος Γοβδελάς, ὁ μακαρίτης γεροισιαστὴς Δρόσος Μανσούλας καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κορυφαῖος τῶν κατ' ἡμᾶς Ἑλλήνων φιλολόγων, ὁ Κοραῆς, δὲν ἀπηξίωσε νὰ μετατυπώσῃ μετὰ σχολίων τὸν Ἠλιόδωρον. Νέκ αὕτη ἀπόδειξις ὅτι αἱ καλαὶ μυθιστορίαι ὠφελοῦσι μᾶλλον ἢ ζημιοῦσι τὰ ἔθνη (*).

Ὅτε ἀπεφασίσκαμεν νὰ ἐκδώσωμεν τὴν Πανδώραν, ἐνομίσαμεν ὅτι ἐδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ πατήσωμεν τὰ ἴχνη τοῦ Φερόαιου, τοῦ Γενναδίου, τοῦ Κούμα, τοῦ Πικόλου, τοῦ Κοραῆ, ὠφελιμωτέρον τι μάλιστα πράττοντες διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν τερπνῶν μετὰ τῶν σπουδαιότερων. Καὶ τοῦτο, ὡς τότε εἴπομεν καὶ ὡς οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, διότι οἱ τὴν ὠρελαιν διὰ τοῦ διαδωκτοῦ τῆς τέρεως ἐπιδιδόντες, ἀσυγκρίτως πολυπληθέστεροι τῶν ἀρεσκομένων εἰς τροφὴν σπουδαίαν μὲν ἀλλὰ ξηράν. Εἴχομεν δὲ σκοπὸν κύριον καὶ ὀρισμένον, ὃν ἀπεσιωπήσαμεν μὲν, ἀδικητικῶς δὲ ἐκπληροῦμεν, καὶ τὸν ὑποῖον εὐκόλως ἀνακαλύπτει ὅστις συγκαταβῇ νὰ παρκτηρήσῃ μετὰ τινος ἐπιστάτης τὴν ὁδὸν ἣν διέτρεξεν ἡ Πανδώρα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐκδόσεως. Οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται ἐν γένει νὰ ὀνομασθῶσι φιλαναγνώσται. Συγγράμματα ἄξια μελέτης ἐξέδωκε καὶ ὁ Ἀσώπιος, καὶ ὁ Κοντογόνος, καὶ ὁ Ἰ. Σοῦτσος, καὶ ὁ Βράϊλας, καὶ ὁ Ζαμπέλιος, καὶ ἄλλοι· ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν ἂν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἐπεξήλθον ἔστω καὶ ἐπιπολαιῶς αὐτά. Τοῦτο εἰδότες ἐνομίσαμεν ὅτι ἐδυνάμεθα νὰ συντελέσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τι εἰς τὴν γέννησιν τῆς ἀγάπης τῆς ἀναγνώσεως, ἐπιχειροῦντες νὰ δελεάσωμεν τοὺς πρὸς αὐτὴν ὀκνοῦντας, καὶ λεληθότως πῶς νὰ βιά-

σωμεν αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὰ προσκείμενα τοῖς τερπνοῖς σπουδαιότερα.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἠκολουθήσαμεν ἀμετατρέπτως· καὶ ἐνῷ διὰ τῆς πρώτης ἡμῶν ἀγγελίας ὑπεσχέθημεν νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τὴν διεξαγωγὴν ἐννέα μόνον ἀντικειμένων, ἐπεδόθημεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἔτους καὶ εἰς ἄλλας πραγματείας, πλατύναντες βραχυκρότον τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Τοσοῦτω δὲ προεχωρήσαμεν ἐπὶ τὰ σπουδαιότερα, ὥστε ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων τυπογραφικῶν φύλλων ἅτινα ἐξεδώκαμεν κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τοῦ ἐνεστώτος ἔτους τῆς Πανδώρας, τὰ δύο τρίτα καὶ ἐπέκεινα αὐτῶν ἀφιερώθησαν εἰς ὕλην ὅλως σπουδαίαν. Καθῆσον δὲ γνωρίζομεν οὐ μόνον ἐξ οἰκαίας παρκτηρήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐνθαρρυντικῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας λαμβάνομεν ὁσμέραι, τὸ σύστημα τοῦτο ἐπέτυχεν, καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὁμογενῶν, ἐγκυπτόντων σήμερον πλέον ἢ ἄλλοτε εἰς ἐμβριθέστερα ἀντικείμενα. Αὐτὸ λοιπὸν θέλομεν ἐπιδιώξει καὶ τοῦ λοιποῦ ἔωσθαι εὐχάσωμεν (καὶ ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι μακρὰν) εἰς τὴν ὥραν, καθ' ἣν θέλομεν δυνηθῇ νὰ διατάξωμεν τὰ τῆς ὕλης ὅπως καὶ τὰ συνάδελφα περιοδικὰ συγγράμματα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἅτινα ὅμως, ὅσα σπουδαῖα καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὔτε τὰς μυθιστορίας οὔτε τὰ διηγήματα ἀποβάλλουσιν. Ἰπάρχουσι φύσεις, ἀσθενεῖς ἂν θέλετε, αἵτινες καὶ τὰ ἱαμακτικώτερα τῶν φαρμάκων ἀποστρέφονται, ἐκ τῆς εὐαλίας τὰ χεῖλη δὲν ἐπιχρισθῶσι διὰ μέλιτος.

Ὅποια δὲ αἱ δημοσιευθεῖσαι διὰ τῆς Πανδώρας μυθιστορίαι, καὶ πῶς ἐθεωρήθησαν αὐταὶ ἐξ ἀρχῆς;

Εἰς τὰς δύο ταύτας ἐρωτήσεις ἀπαντᾷ ἐν συντόμῳ ἡ ἐπομένη διατριβή, ἣν ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ αὐτῆς.

• Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Κυνηγοῦ, μεταφέρομεν καὶ πάλιν τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τοῦ νέου εἰς τὸ ἀρχαῖον ἡμισφάριον. Παρκτηθέντες τὸ πρῶτον εἰς δράμα αἱματηρὸν, δράμα ἐξιστορηθὲν, εἰ καὶ ὑπὸ τὸν μετρίωρον τίτλον τῆς μυθιστορίας, μετὰ πολλῆς ἀριθείας καὶ διακαοῦς ἐνθουσιασμοῦ, ἐδιδάχθημεν πόσον ἰσχύει ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, καὶ πόσον, συμπαροῦσα μετὰ τῆς ἡρωικῆς, τοῦ ἀδιδρῆκτου τούτου δεισμοῦ ὅστις συνέχει, καὶ ἐμπεδοῖ, καὶ σώζει τὰ ἔθνη, ἀναδεικνύει ἥρωας καὶ ἄνδρας μεγαλουργοῦς. Βράθομεν πῶς τὰ ἔθνη, μυκτηρίζοντα τὴν ἀρετὴν, τὴν ἱκανότητα, τὴν παιδείαν, πῶς, ἐκτραχηλίζομενα εἰς ἰδοιτέλειαν, καὶ καταχρήσεις, καὶ δολιότητες, παρκαμίζουσι καὶ κρημνίζονται, καὶ ἐπορίσθημεν ἀναμφισβήτητα ἀξιώματα πολιτικῆς, ἐμπρέποντα καὶ εἰς τοὺς σοφωτέρους τῶν λαῶν ἡγεμόνας.

• Ἀφοῦ δὲ ἐθρηνήσαμεν τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς Ρώμης, τῆς πόλεως ἐκείνης ἣτις ὑπέταξεν, ὅτε ἔτιμα τὴν ἀρετὴν, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν νόμων αὐτῆς πάντα τὸν γνωστὸν κόσμον, μετέβημεν μετὰ τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν γῆν τοῦ Κολόμβου, ἐν μίσῳ τῆς ἀγρίας φύσεως, μεταξὺ φυλῶν νομάδων καὶ ἀπολίδων, νόμον ἔχουσιν τὴν λόγην, τὸν κρητοκροῦστην, τὸ φέσχανον, καὶ κατοικίαν τὰς ἀχα-

(*) Μυθιστορίαις μετέφρασαν πρὸ ἡμῶν καὶ οἱ ΚΚ. Μ. Ρενιέρης, Ε. Σίμος, Π. Χαλκιοπούλος, καὶ ἄλλοι.

ναις ἐρημίαις, ὅπου ἡ ἀνθρώπινος δίκη ἀδυνατεῖ νὰ τιμωρήσῃ τὸ ἔγκλημα.

• Καὶ παρεθέταμεν τὸν ἀνθρώπον τῶν πόλεων πρὸς τὸν ἀνθρώπον τῆς ἐρήμου, τὸν λευκὸν κάτοικον τῆς Εὐρώπης πρὸς τὸν ἐρυθρόδερμον κάτοικον τῆς Ἰνδίας, καὶ συνελάθωμεν τὴν πεποιθήσιν, πεποιθήσιν ἀλγαινὴν, ὅτι ὅταν ὁ πρῶτος διαφθαρῇ, καθίσταται θηριωδέστερος, κτηνωδέστερος τοῦ δευτέρου.

• Περιήλθομεν συγχρόνως τόπους ἀγνώστους, ἐκπορεύσαμεν ἤθη καὶ ἔθιμα νέα, διετρίβωμεν δόξαν καὶ ὄρεα, διεπλεύσαμεν ὠκεανούς, ποταμούς, κατεπλήχθημεν τὰς ὕψεις ὑπὸ μεταλλείων χρυσοῦ ἀκτινοδόλου ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἀπλέτου ὡς τῆς θαλάσσης ἡ ἄμμος, συνωκειώθημεν μετὰ φυτῶν ἑξωτικῶν καὶ δένδρων γιγαντείων, ἐπαλείψαμεν πρὸς θηρία ξυνοφύη καὶ τεράστια, περιεῳκθήμεν ὑπὸ αἵματος εἰς παραδόξους μάχας ἡδονικὰς συνάμα καὶ τρομαρὰς, καὶ ἐδιδάχθημεν ὁλόκληρον γεωγραφίαν φυσικὴν, πολιτικὴν καὶ ἱστορικὴν.

• Οὕτω, τέρψαντες τὴν καρδίαν, προσηποιήσαμεν καὶ εἰς τὸν νοῦν γνώσεις θετικωτέρας, διαρκεστέρας, μὴ παρερχομένας μετὰ τῶν προσκαίρων παλμῶν ἐκείνης.

• Οὕτω, ἀναγνόντες μυθιστορίας, καὶ διαδόντες αὐτάς εἰς τὸ μέγιστον χρεῖαν ἔχον καὶ ἠθικῆς, καὶ νοσητικῆς, καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς ἔθνος ἡμῶν, ἐφροντίσαμεν νὰ παρέξωμεν εἰς τε τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, τροφὴν ἡδέαν μὲν καὶ λιπαράν, ἀλλ' εὐχυμον συγχρόνως καὶ ὑγιᾶ, καὶ λεληθότως πως συντελοῦσαν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ τὴν ἐπὶ ῥώσιν ἀμφοτέρων.

• Ἐπεξερχόμενοι σήμερον τρίτον πόνημα συνταχθέν ὑπὸ τοῦ διασημοτέρου τῶν Γάλλων μυθιστοριογράφου, τοῦ Α. Δυμάς, ἀνατρέχουμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἐποχὴν μεγαλείου καὶ διαφθορᾶς. Θέλουμεν ἰδεῖ τὴν κακοήθειαν ἐπικρατοῦσαν καὶ τιμωμένην, καὶ τὸ ἔγκλημα συσκιαζόμενον ἢ καὶ θαλπόμενον ἀλλὰ θέλομεν καὶ αὖθις πορισθῇ τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ὅπου ἡ κακοήθεια τιμᾶται καὶ συσκιάζεται τὸ ἔγκλημα, ἐκεί πταλύνονται τῆς κοινωνίας οἱ δεσμοί, ἡ ἐθνικὴ δόξα ἀμαυροῦνται, καὶ παρακμὴ ἐπέρχεται ἀπειλοῦσα πολλάκις καὶ αὐτὴν τῶν ἐθνῶν τὴν ὑπαρξιν.

Πίστιν λοιπὸν καὶ πατρίδα, ἔρωτα παιδείας καὶ ἀρετῆς, γνώσεις θετικωτέρας, διαρκεστέρας, μὴ παρερχομένους μετὰ τῶν προσκαίρων παλμῶν τῆς καρδίας, εἶδού τί ἀνέκαθεν ἐπεζητήσαμεν καὶ δι' αὐτῶν τῶν μυθιστοριῶν. Καὶ τῶνόντι, ἀναγνώσατε τὸν Ριένζην, τὸν ἥρωα τοῦτον τῆς Ῥώμης κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα παντοῦ, καὶ ἐν τῇ δέσει, καὶ ἐν τῇ λύσει, καὶ ἐν ταῖς περιπετείαις, καὶ ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις τοῦ δράματος, ἀνευρίσκετε ἔρωτα ἀδάμαστον πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, παντοῦ ἀγάπην πρὸς τὸν λαόν, παντοῦ μέριμναν ἀκοίμητον ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ῥώμης, παντοῦ μῖσος ἀκάθεκτον κατὰ τῆς τυραννίας, παντοῦ εἰδήσεις ἱστορικὰς περὶ ἠθῶν, περὶ ἐθίμων, περὶ μισθοφόρων, καὶ πληβείων καὶ πατρικίων. Πᾶσα γραμμὴ πληροῖ τε ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, διότι πᾶν αἰσθημα πρὸς αὐτὴν μόνον τείνει· διότι καὶ τὸν ἔρωτα αὐτὸν τότε μόνον θεωρεῖ ὁ Ριένζης κίερόν, δυνατὸν, διαρκῆ, ὅταν ζῇ ἐν τῷ τῆς ἰδέας καὶ θάρρους

καὶ ἀμολύντου ἀτμοσφαίρας, εἰς τὴν ὁποίαν κυκλοφοροῦν αἱ περὶ πατρίδος, περὶ ἐλευθερίας, περὶ δόξης ἰδέαι » (σελ. 159). Καὶ ὅταν ἴδῃς τὸν Ριένζην ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς ὠχρὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ ἦθος, κύκλῳ ἔχοντα ἑκατὸν ἀνδρας μελαινέμονας, ὀρκιζόμενον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ξίφους νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος, καὶ πιστούμενον τὸν ὄρκον διὰ σταλαγμῶν τοῦ ζέαντος αἵματος αὐτοῦ (162), ἀδύνατον, ναί, ἀδύνατον νὰ μὴ ἐξαφθῇ ἡ καρδία σου, νὰ μὴ ἀναπτερωθῇ τὸ φρόνημά σου, καὶ νὰ μὴ ὀρκισθῇς ἐνθουσιῶν ὅπως ὀρκίσθη καὶ ὁ Ριένζης, ὑπὲρ τῆς δούλης καὶ τυραννουμένης πατρίδος σου (*)!

Ἴδου ὁποία ὑπῆρξεν, ὁποία ὑπάρχει καὶ ὁποία ὑπάρξει ἡ πρόθεσις καὶ ἡ φροντίς ἡμῶν. Ἐὰν κατὰ τὴν μακρὰν ἡμῶν σταδιοδρομίαν παρεκτραπῶμεν ἐνίοτε τῆς εὐθείας, ἀποδοθῆτω τοῦτο εἰς τὴν ἀσθενεῖαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἢ μᾶλλον εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν ἀσθενεῖς δυνάμεις, οὐχὶ δέ ποτε εἰς τὴν προαίρεσιν. Ἕλληνας ἡμεῖς καὶ πατέρες τέκνων Ἑλλήνων, ἐνὸς καὶ μόνου ἐριέμεθα, τῆς εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος· πρὸς ταύτην δὲ θέλομεν προχωρήσει κατὰ πολὺ ἂν, ἐπισικέστεροι πρὸς τὰ ἀμικρήματα ἀλλήλων, ἀποτεινόμενοι πάντες ἐκ συμφώνου πρὸς Θεὸν τὴν εὐχὴν ταύτην·

α. Μίξον δ' ἡμᾶς

Τοὺς Ἕλληνας πάλιν ἐξ ἀρχῆς

Φιλίας χυλῶ, καὶ ζυγγνώμῃ

Τινὶ προτέρα κέρασον τὸν νοῦν » (**).

Ν. Δ.

ΜΑΥΡΟΙ ΒΑΣΑΝΙΖΟΜΕΝΟΙ.

—ο—

Πολὺς ἐγένετο λόγος πρὸ δύο ἢ τριῶν μηνῶν εἰς τὰς Ἀγγλικὰς καὶ Γαλλικὰς ἐφημερίδας περὶ τῶν βασάνων εἰς ἃς καθυπευβάλλονται κατὰ τὰς Ἰνδίας οἱ Μαῦροι ὑπὸ τῶν μετοίκων λευκῶν τῆς Εὐρώπης· φαίνεται δὲ ὅτι αἱ βάσανοι αὐταὶ εἶναι τοσούτω φρικταί, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ Ἀγγλικαὶ βουλαὶ μετὰ συζήτησιν μακρὰν, κατέκριναν αὐστηρότατα τοὺς μετροχομένους αὐτάς, καὶ παρήγγειλαν ἀνακρίσεις.

Μακρὸν καὶ ἀλγαινὸν συγχρόνως εἶναι τὸ νὰ ἐ-

(*) Τὸν Ριένζην καὶ τὸν Κυνηγὸν οὐ μόνον ἀκινδύνως ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείστης δόξης ὠφελείας δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν ὡς διανοητικὴν βρῶσιν, ὡς τερπνότατα, ἠθικώτατα καὶ χρησιμώτατα ἀναγνώσματα, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νήπια.

(**) Ἀριστοφ. Εἰρ. 995-998.